

RESÛL-İ EKREM (SAV)'İN KUR'ÂN-I KERÎM'İ TİLÂVETLERİ

(Yrd. Doç. Dr. Fatih Çollak)¹

Resûl-i Ekrem (sav) âlemlere rahmet olarak gönderilmiş² ve O'na en büyük mûcize olarak Kur'ân-ı Kerîm verilmiştir³. Karanlıklara ışık⁴, doğru yola rehber⁵ ve müminlere rahmet⁶ olan Kur'ân-ı Kerîm, doğruyu eğriden ayıran bir kelâm olarak⁷ sözlerin en güzeli⁸ ve en doğru yola iletendir⁹. O Kur'an ki hakîkatin kesin bilgisi¹⁰, mübârek bir zikir¹¹ ve büyük bir haberdur¹². Bütün bir âleme ve özellikle doğru varmak isteyenlere öğüt¹³, apaçık bir nûr¹⁴ ve gönüllere şifadır¹⁵.

Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok vasfı içinde ön çıkan bir hususiyeti de “*el-Kur'ân*” ismiyle ‘okunan kitap’ olması ve daha da ötesi okunması ibâdet telakki edilmesidir. Onu ilk olarak Allah (cc) meleklerle okumuş ve ta’lim etmiştir¹⁶. Tabiatıyla Kur'ân'ın ilk muallimi Cenâb-ı Hak, ilk talebeleri melekler olmuştur. İlâhi planda ve meleklerle yönelik olarak tecelli eden bu kıraatin mâhiyet ve ta’lim tarzı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Kur'ân'ın beşer âlemine intikâlinden önce ikinci aşamada gerçekleşen kıraati ise melekî planda olmuştur. Vahiy meleği Cebrâil (as) taraf-ı ilâhîden aldığı emir gereği, Kur'an vahyinin ilk bölümlerini Hira mağarasında tefekkür ve ibâdetle meşgul

¹ Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

² Enbiyâ, 107.

³ Buhârî, İ'tisâm, 1.

⁴ İbrâhim, 1.

⁵ Bakara, 185.

⁶ Neml, 77.

⁷ Târik, 13.

⁸ Zümer, 23.

⁹ İsrâ, 9.

¹⁰ Hâkka, 51.

¹¹ Enbiyâ, 50.

¹² Sâd, 67.

¹³ Tekvîr,

¹⁴ Nisâ, 174.

¹⁵ Yûnus, 57.

¹⁶ Rahman, 2.

olduğu bir esnada Resûl-i Ekrem (sav)’e ta’lîm etmiştir¹⁷. Kırk yaşlarında vahye muhatap olan Efendimiz (sav)’in risâlet makamında aldığı ilk mesajlar “Yaratan Rabbinin adıyla oku¹⁸!” fermân-ı sübhânisiyle başlarken, bir çılgılık misâli kâinata yayılan Alak sûresinin ilk beş âyeti yaklaşık yirmi üç yıl süren vahiy ta’lim sürecinin besmelesi olmuştur.

Peygamber Efendimiz (sav)’in Hira’daki uzlet günlerinin devam ettiği bir tarihte, takvimlerin milâdi 610 yılının Ramazan ayının 27. gecesini gösterdiği bir zaman diliminde Cebrâil (as) ilk defa yanına gelmiş ve ona “oku” diye hitap etmiştir. Efendimiz (sav) “Ben okuma bilmem” cevabını verince melek onu kavrayarak sıkmış ve bırakmıştır. Ardından “oku” diyerek hitabını tekrarlayan meleğe yine “Ben okuma bilmem” demiştir. Bunun üzerine melek yeniden sıkmış ve bırakmıştır. Üçüncü hitabına da aynı cevabı alan Cebrâil (as) son kez kendisini sıkıp bıraktıktan sonra Alak sûresinin ilk beş âyetini okumuş ve oradan uzaklaşıp gitmiştir¹⁹. Peygamber (sav) böylece ilk Kur’an dersini Hira’da Cebrâil (as)’dan almış, ilâhi kelâmın melekût âleminden beşer planına uzanan sürecinde vahiy meleğinin talebesi olmuştur.

Allah (cc), Kur’ân’ın beşer âlemindeki ilk muhatapı ve aynı zaman da ilk talebesi olan Hz. Peygamber’e Kur’an derslerini alırken nelere dikkat etmesi ve nasıl okuması gerektiği hususunda uyarılarda bulunmuştur. Peyderpey indirilen Kur’ân’ın kendisine tertil üzere (ağır ağır, tane tane) okunduğu²⁰, aynı şekilde kendisinin de insanlara dura dura, yavaş yavaş okuması için Kur’ân’ın (âyet âyet, sûre sûre) ayrıldığı²¹ hatırlatılarak şöyle buyrulmuştur : “Vahiy henüz tamamlanmadan önce onu bir an evvel okuyup bellemek kaygısıyla acele etme²², çarçabuk almak için dilini kımıldatma! Şüphesiz Kur’ân’ı (hâfızanda) toplamak ve okutmak bize aittir. Biz sana okurken sen okunuşunu tâkip et²³ ve o Kur’ân’ı tertil üzere oku!²⁴”

¹⁷ Necm, 5,6.

¹⁸ Alak, 1.

¹⁹ Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1; Müslim, İmân, 73.

²⁰ el-Furkân, 32.

²¹ el-İsrâ, 106.

²² Tâhâ, 114.

²³ el-Kiyâme, 16-18.

²⁴ el-Müzzemmil, 4.

Kur'an okumakla emrolunan²⁵ ve onu tertîl üzere kıraat etmesi istenen²⁶ Resûl-i Ekrem (sav), her konuda olduğu gibi Kur'ân'ı okuma hususunda da gerek kavli gerek fiilî sünnetiyle bütün Müslümanlara örnek olmuştur.

Peygamber (sav)'in Kur'ân'ı nasıl okuduğu ve tilâvetlerinde öne çıkan vasıfların neler olduğu hakkında kaynaklarda bazı bilgilere rastlamak mümkündür. Bu bilgiler, O'nun kıraatinde öne çıkan vasıfların gerek namazda gerek namaz dışında okuyuşuna şahit olan sahâbîlerin tesbitleri çerçevesinde şekillenmekte olduğunu göstermesi bakımından son derece mühim ve kayda değerdir. Biz, konunun daha iyi anlaşılması düşüncesiyle önce ulaşabildiğimiz rivâyetleri vermek, ardından bu rivâyetlerin ışığında nebevî tilâvetin vasıflarını tesbit etmek istiyoruz.

I- PEYGAMBER (SAV)'İN TİLÂVETİYLE İLGİLİ BAZI RİVÂYETLER :

1- Kendisine Peygamber (sav)'in Kur'ân-ı Kerîm'i nasıl okuduğunu soran bir sahâbîye Enes b. Mâlik (r.a) : “Peygamber (sav)’in kıraati medli idi (uzatılması gereken harfleri uzatırdı)” cevabını vermiş, ardından ‘bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm’i okuyarak : "Peygamber (sav) besmeledeki *bismi'l-lâh*'in lâm'ını, *er-Rahmân*'ın mîm'ini ve *er-Rahîm*'in hâ'sını med ile (uzatarak) okurdu²⁷" demiştir.

2- Peygamber (sav)'in hanımlarından Ümm-ü Seleme (r.ah) : “Peygamber (sav) Kur'an okuduğunda -âyetleri- ayırırdı. (الحمد لله رب العالمين) âyetini okur ve dururdu; ardından (الرحمن الرحيم) âyetini okur sonra tekrar dururdu²⁸” demiştir.

3- Ümmü Seleme (r.ah) Peygamber (sav)'in namaz ve kıraatini soran birine şöyle demiştir : “Sizin namazınızla O'nun kıldığı namaz arasında o kadar fark var ki! Kıraatine gelince, Allah Resûlü'nün kıraati harf harf (okurken âyetler tefsir ediliyormuş gibi) idi²⁹”.

4- Resûl-i Ekrem (sav)'in gece namazına şahit olan Ebû Zer el-Gıfârî (r.a) demiştir ki : “Peygamber (sav) bir gece namazda ‘*Eğer onlara azap edersen onlar senin*

²⁵ Neml, 91,92.

²⁶ el-Müzzemmil, 4.

²⁷ Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 29; Ebû Dâvûd, Vitr, 20; Nesâî, İftitâh, 82; İbn Mâce, İkâmetü's- salevât, 179.

²⁸ Tirmizî, Kıraat,1.

²⁹ Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 23; Nesâî, İftitah, 83, Kıyâmü'l-leyl, 13.

kullarındır; eğer bağıslarsan hiç şüphesiz sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin' âyetini³⁰ sabaha kadar tekrar tekrar okudu³¹”.

5- Huzeyfe b. Yemân (r.a) Resûl-i Ekrem (sav)'in Kur'an okurken yaşadığı hal ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur : “Peygamber (sav) namazda rahmet âyetini okuduğunda Allah'tan ister, azap âyetinde O'na sığınır; tenzîh³² âyetlerine geldiğinde ise Allah'ı tesbîh ederdi³³”.

6- Berâ b. Âzib (r.a) “Peygamber (sav)'i yatsı namazında Tîn sûresini okurken işittim; sesi ve kıraati ondan daha güzel bir kimse görmedim³⁴” demiştir.

7- Hz. Âişe (r.ah)'den gelen bir rivâyete göre, Peygamber (sav) Efendimiz bir gece Âl-u İmrân sûresinin son on âyetini göz yaşları içinde okuduktan sonra buyurmuşlardır ki : “ Bu âyetleri okuyup derin derin düşünmeyen kimseye yazıklar olsun!³⁵”

8- Resûl-i Ekrem (sav) okuduğu Hûd sûresinin 112. âyetinden³⁶ dolayı “Beni bu sûre ihtiyarlattı³⁷” buyurmuşlardır.

9- Peygamber (sav) Efendimiz her gün Kur'an'dan bir miktar okumayı kendisine vazife edinmişti³⁸.

10- Ebû Leylâ (r.a) diyor ki : Resûl-i Ekrem (sav) geceleyin nâfile namaz kılarken ben de onun yanında namaz kılıyordum. Azap âyetlerinden birini okuyordu. Âyeti bitirdiğinde buyurdular ki : “Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım. Cehennemliklerin vay haline !³⁹”

11- Hz. Âişe (r.ah) Allah'ın Nebîsi (sav)'nin Kur'an'ın hepsini bir gecede (sabaha kadar) okuduğunu hatırlamadığını ifade etmiştir⁴⁰.

³⁰ Mâide, 118

³¹ İbn Mâce, İkâmetü's-salevât, 179.

³² Allâh'ı noksan sıfatlardan uzak tutma.

³³ İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 176.

³⁴ Buhârî, Ezân, 102; Tevhid, 52.

³⁵ Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, II, 373.

³⁶ “Emrolunduğun gibi dosdoğru olmaya devam et!”.

³⁷ Tirmizî, Tefsîr (56),6.

³⁸ Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'an, 17.

³⁹ İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 176.

⁴⁰ İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 176.

12- İbn Mes'ud (r.a) diyor ki : “Resûl-i Ekrem (sav) benden kendisine Kur'an okumamı istedi. Nisâ sûresini okumaya başladım. Sûrenin ‘*Her ümmete bir şâhid, seni de bunlara şâhid getirdiğimizde durumları nasıl olacak*’ âyetine⁴¹ geldiğimde Peygamber (sav)’in gözlerinden yaşlar boşaldığını gördüm⁴²”.

II- NEBEVÎ TİLÂVETİN ÖNE ÇIKAN VASIFLARI :

Kur'ân'ın ilk muhatabı ve beşer planındaki ilk muallimi olan Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz hiç şüphe yok ki Allah (cc)'in kelâmını en doğru, en güzel ve en mükemmel şekilde okuyan tek insandır. Zira O'nun Kur'an ta'liminin senet zincirinde Allah (cc) ile aralarında sadece Cebrâil (as) vardır. Hocası vahiy meleğidir. Yirmi üç yıla yakın bir zaman kendisinden Kur'an dersleri almıştır. İlâhi emre ve hocasının talimatlarına uygun olarak Kur'ân'ın her bir harfini, kelimesini ve âyetini nasıl okuması gerekiyorsa öyle okumuş ve öğrenmiştir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de⁴³ kendisine bu konuda gereken ta'limat verilirken, bunun pratiği kendisine Cebrâil (as) tarafından gösterilmiştir.

Risâlet hayatı boyunca namazda ve namaz dışında Kur'an okuyan Peygamber (sav)'in kıraatlerine bizzat şâhit olan sahâbelerin tesbitlerinin ışığında konuya baktığımızda, O'nun tilâvetlerinde öne çıkan vasıfları şöyle sıralamak mümkündür :

Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz ;

1- Kur'ân'ı Kerîm'i tertil üzere (ağır ağır, tane tane) okumuş, harf ve kelimeleri âdeta tefsir edercesine kıraat etmiştir.

2- Tilâveti esnasında medlere ve vakıf mahallerine riâyet etmiştir.

3- Âyetlerin mânalarına yoğunlaşarak okumuştur. Zaman zaman bazı âyetler üzerinde tekrarlar yapmış, derin hakikat ve hikmet ihtivâ eden bölümler üzerinde uzun uzun tefekkürde bulunmuş, rahmet âyetlerinde Allah'tan istemiş, azap ve inzâr âyetlerinde O'na sığınmıştır.

⁴¹ Nisâ, 41.

⁴² Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 32; Müslim, Müsâfirîn, 247.

⁴³ İsrâ, 106; Furkân, 32; Müzzemmil, 4.

4- Kur'ân'ı hem kavlen, hem aklen hem de kalben tilâvet etmiştir. Dili ile elfâzı tertîl ederken, akli ile mânaları üzerinde durmuş ve nihayet kalbi ile de Kur'an'dan nasıpdâr olmuştur.

5- Gündüzünde olduğu gibi gecesinde de Kur'an okumaya zaman ayırmıştır.

6- Bir oturuşta yahut bir gece sabaha kadar sayfalarca Kur'an okumak yerine, her gün bir miktar tefekkür boyutuyla tilâvet etmeyi tercih etmiş, bazan tek bir âyeti sabaha kadar okumaya devam etmiştir.

7- Kendisine verilen engin hikmet ve fetânet ile okuduğu âyetleri murâd-ı ilâhi doğrultusunda anlayarak tilâvet etmiştir.

8- Başkasından Kur'an dinlemeyi sevmiştir.

9- Okuduğu âyetlerin mânasından etkilenip göz yaşı dökmüştür.

10- Kur'ân'ın kalbî ülfet ile okunmasını, uyku ve rehâvet hali içinde okunmamasını tavsiye etmiştir.

11- Kur'an okumayı en faziletli ve en sevilen amel olarak görmüş, Kur'ânı en iyi okuyan ve bileni yönetici tayin etmiştir.

12- Hülâsa Kur'ân'ı elfâz, ahkâm ve ahlâk boyutuyla tilâvet etmiştir. Elfâzıyla dilin, ahkâmıyla aklın ve nihâyet ahlâkıyla kalbin payını vermiştir; O, hem Kur'an okumuş hem Kur'ân'ı okumuştur.